

(a vég)

És föllázad egy jelzős szerkezet,
 a Nyelv homályos tükréből kitör.
 Név más dörömböl. Lehet? Nem lehet?
 Névelő szökik. Az ige tündököl.
 Önállósulnak betűk és nevek.
 Egy sziszegő essz hosszan szöszmötöl.
 Szerteszélednek bús melléknevek.
 Nincs mit jelezni. Kinyílik a kör.
 Nincsen visszaút. Hullnak főnevek,
 tagadás, iszony, düh és szeretet.
 Ásít a végzet. Kijön a tükörből.
 Gögös látomást rág az enyészet.
 Fogadkozások vissza se néznek.
 És Csáth kilép a mágikus körből.

RÉVÉSZ GÉZÁRÓL

Révész Géza német nyelven készült írása eredetileg 1953-ban jelent meg Hollandiában (*Mens en Melodie*, no. 5). A szenvedélyes hangú válaszcikk kéziratára az MTA Kézirattárában bukkantam rá, és úgy vélem, máig nem veszített aktualitásából, a tájékozatlansággal, a tévképzetekkel és téves ítéletekkel, amelyek 1953-ban fölháborították Révész Gézát, a hollandiai pszichológia egyik megalapítóját, máig találkozhatunk lépten-nyomon, nemcsak külföldön, hanem itthon is.

Révész Géza 1878-ban született Siófokon, és 1955-ben halt meg Amszterdamban. Apja kívánságára jogot tanult Budapesten, de jogi tanulmányai befejezése után, 1902-ben Göttingába utazott, hogy érdeklődésének megfelelően pszichológiát tanuljon. 1906-ban visszatért Budapestre, s 1908-tól a kísérleti lélektan egyetemi magántanára, 1918-tól nyilvános rendes

tanár volt a budapesti egyetemen. A fővárosi pedagógiai szeminárium lélektani laboratóriumának vezetője volt, és tanított a budapesti katonai akadémián is.

1910-ben feleségül vette a filozófia és esztétika professzorának, Alexander Bernátnak a lányát, Alexander Magda művészettörténészt. 1920-ban elhagyták Magyarországot, 1921-től Amszterdamban éltek, ahol újra kellett teremteniük életük kereteit, új körülmények között, számukra ismeretlen nyelvi közegben. Révész Gézát 1932-ben az amszterdami egyetem pszichológiai laboratóriumának vezetőjévé, majd 1939-ben rendes tanárrá nevezték ki. Különböző akadémiák tiszteletbeli tagsága után 1947-ben tagja lett a Magyar Tudományos Akadémiának is, de a Budapesten felajánlott katedrát nem fogadta el.

Pszichológusi pályája kezdetétől a tapintás, a látás problémáival foglalkozott,

a hangok, a hangzás észlelésének pszichológiájával, illetve a tehetség, a rendkívüli tehetség, különösen a művészi-zenei tehetség kérdésével. Alapvető művei jelentek meg többek között a tapintásról (1938), a zene pszichológiájáról (1946), a beszéd eredetéről (1946), illetve a gondolkodás és a beszéd összefüggéséről (1950). Külföldre távozásával nem szakadt meg kapcsolata Magyarországgal és a magyar kultúrával. Ha csak tehetette, segítette a magyar zenészeket, és igyekezett teljesítményüket propagálni Nyugat-Európában, akár a hollandiai napisajtóban is. Bartók Bélához szorosabb kapcsolat is fűzte: az első világháború után ő vitte külföldre Bartók népzenei tanulmányait, s a zeneszerző, ha egy-egy koncertje kapcsán Amszterdamban járt, Révészék-nél lakott.

Nemcsak zenészekkel tartott kapcsolatot, hanem más magyar művészekkel és tudósokkal is, 1932-ben például Mannheim Károly is kért tőle tanácsot a munkájával kapcsolatos kérdésekben. Leveleit, kéziratait és jegyzeteit a nyolcvanas évek közepe óta az MTA Kézirattára őrzi, ezeket szinte kivétel nélkül német, holland és angol nyelven írta, de ez nem azt mutatja, hogy Révész Géza nem akart vagy nem tudott volna magyarul írni is-

merőseinek: Hollandiában a szakmájában nem írhatott, nem dolgozhatott magyarul, és levelezéséhez sem állt a rendelkezésére magyarul tudó titkárnő. Előfordul, hogy levele végén elnézést is kér az idegen nyelvért a szintén külföldön élő, de Magyarországon született címzettől. Felesége és leánya is kapcsolatot tartott Magyarországon élő emberekkel, s ennek a többé-kevésbé folyamatos kapcsolatnak is köszönhető, hogy hagyatéka – apósa, Alexander Bernát néhány korai írásával együtt – végül Magyarországra került.

Sajnálatos, hogy Révész Géza neve és tevékenysége Magyarországon a szűk szakmán kívül szinte teljesen ismeretlen. 1985-ben jelent meg magyarul egyetlen kötetnyi válogatás műveiből (Révész Géza: TANULMÁNYOK. Gondolat, 1985. Csillagné Gáll Judit válogatásában és előszavával). Révész Géza neve ma már sajnos nem szerepel a külföldön megjelent általános lexikonok többségében, de tevékenységének, írásainak eredménye megmaradt, és talán nem tűnik el nyomtalanul az a fajta elkötelezettség sem, amellyel, mint az itt közölt írásban is, védi szülőhazája kultúrájának értékeit az ezeket az értékeket tájékozatlanul és méltatlanul támadókkal szemben.

Bendl Júlia